

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

**ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
І ДУХОВНО-ПОЕТИЧНИЙ
ДОСВІД ПРОФЕСОРА
ГРИГОРІЯ ВАСЯНОВИЧА**

до 75-річчя від дня народження

**Львів
2020**

УДК 378; 37.1; 37.3; 37.06; 37.07

Філосо 56

Рецензенти:

Рибалка Валентин Васильович – доктор психологічних наук, професор;

Сікорський Петро Іванович – доктор педагогічних наук, професор.

Філософсько-педагогічний і духовно-поетичний досвід професора Григорія Васяновича: до 75-річчя від дня народження / упоряд. С. М. Вдович. – Львів, – ФОП Корпан Б. І., 2020. – 330 с.

Розкрита наукова, творчо-поетична та громадська діяльність доктора педагогічних наук, професора Васяновича Григорія Петровича – знаного науковця в галузі теорії та методики професійної освіти, філософії, педагогіки та психології.

Упорядник – **С. М. Вдович**, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

© Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності, 2020

© Автори, 2020

<i>Павло Черніков</i>	
Штрихи до портрета	143
<i>Василь Онищенко</i>	
Досвід християнської духовно-філософської лірики Григорія Васяновича	148
<i>Марія Людкевич</i>	
Вітальні експромти	158
<i>Олена Будник</i>	
Морська тематика у творчій спадщині Григорія Васяновича (до 75-річчя від дня народження)	160
<i>Марія Якубовська</i>	
Художня і наукова творчість професора Григорія Васяновича .	170

Багатогранність наукового доробку Г. П. Васяновича

<i>Василь Ягунов</i>	
Методологія педагогіки та педагогічного дослідження у науковому доробку професора Григорія Васяновича	177
<i>Лідія Сліпчишин</i>	
Життєвий шлях особистості як «Одісея людського духу» (присвячується 75-літньому ювілею Г. Васяновича)	196
<i>Вікторія Логвиненко, Віта Грицанюк</i>	
Моральна культура соціального педагога в контексті педагогічної етики Григорія Васяновича	203
<i>Юлія Колісник-Гуменюк</i>	
Формування поняття «професійна мораль» у філософських поглядах Г. П. Васяновича	210

Актуальні проблеми професійної освіти

<i>Григорій Васянович</i>	
Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку	215
<i>Григорій Васянович, Лариса Зданевич</i>	
Використання інформаційних технологій в освітньому процесі в умовах дистанційного навчання	239
<i>Павло Білоус</i>	
Дитяча гра та її функції	253

Григорій Васянович, Лариса Зданевич

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Епідеміологічна ситуація в Україні змусила всіх без винятку підлаштовуватися до реалій сьогодення та почати/продовжити опановувати особливий режим освітнього процесу – дистанційний (онлайн).

За Українським педагогічним словником С. Гончаренка, дистанційне навчання – це форма навчання, коли спілкування між викладачем і студентом або вчителем і учнем відбувається за допомогою листування, магнітофонних, аудіо- та відеокaset, комп'ютерних мереж, кабельного та супутникового телебачення, телефону чи телефаксу тощо. Протягом останнього десятиріччя, як зазначає вчений, дистанційне навчання стало одним з найважливіших елементів системи вищої освіти промислово розвинених країн. З одного боку, це зумовлено бурхливим розвитком інформаційних технологій (комп'ютерні мережі Інтернету, глобальне телебачення тощо), з іншого – політикою урядів цих країн у галузі освіти, їхнім прагненням зробити навчання та освіту будь-якого рівня максимально доступними для всіх верств населення [2].

У матеріалах з Вікіпедії, дистанційне навчання трактується як сукупність сучасних технологій, що забезпечують доставку інформації в інтерактивному режимі за допомогою використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) від тих, хто навчає (викладачів, визначних постатей у певних галузях науки, політиків), до тих, хто навчається (студентів чи слухачів). Дистанційне навчання застосовується під час підготовки як у середніх загальноосвітніх школах і ЗВО, так і в бізнес-школах. Основними принципами дистанційного навчання є інтерактивна взаємодія у процесі роботи, надання студентам можливості самостійного освоєння досліджуваного матеріалу, а також консультаційний супровід у процесі дослідницької діяльності. Дає змогу навчатися на відстані, за допомогою диспутів експертів із кількох країн, за відсутності викладача. Основну роль у здійсненні дистанційного навчання відіграють сучасні інформаційні технології [4].

Застосування інформаційних технологій в освіті, як правило, зводиться до двох основних напрямів. Прибічники першого намагаються використовувати сучасні інформаційні та телекомунікаційні технології для включення в систему дистанційної освіти тих осіб, для яких інший

спосіб взагалі недоступний. Мабуть, така форма навчання навряд чи викличе заперечення, проте є протилежний погляд, прихильники якого справедливо зазначають, що майбутні студенти можуть позбутися багатьох умов, необхідних для отримання справді якісної освіти, тобто роботи в лабораторіях, у наукових бібліотеках, спілкування з викладачами і студентами на семінарах і в неофіційній обстановці.

Представники другого напрямку намагаються використати інформаційні технології для уточнення і зміни того, чого навчати і як навчати. Йдеться про освоєння змісту навчального матеріалу й оволодіння способами навчання в межах традиційної денної форми. Проте тут виникає досить делікатна проблема, пов'язана з тим, що застосування передових технологій часто-густо створює додаткові переваги тим, хто добре вчиться, активним і здібним студентам, але не впливає на рівень підготовки основної маси студентів. Іншими словами, використання інформаційних технологій, безумовно, сприяє доступності отримання знань, підвищує їх якість, проте лише для вибраних, однак це не може задовольнити освітні потреби суспільства [1].

Отже, стає зрозумілим, чому між доступністю освіти та її якістю виникають певні суперечності. Вони зумовлені тим, що основні освітні ресурси суворо обмежені та мають чіткий фінансовий еквівалент: місця в аудиторії, книги в науковій бібліотеці, лабораторне забезпечення, кваліфіковані викладачі. Що краще: концентрувати чи розширювати ці ресурси, покращувати якість чи забезпечувати доступність? Або, можливо, підвищити ціни на освітні послуги до такого рівня, щоби стало можливим забезпечити всіма необхідними ресурсами кожного студента? Це питання, які вимагають нагального вирішення.

Тому метою даної статті є аналіз причин і умов, які сприяють забезпеченню високого рівня якості й доступності освіти на засадах інформаційних технологій. Реалізація цієї мети потребує бодай у загальному плані звернутися до зарубіжного досвіду.

Як відомо, перша у світі навчальна програма із медіаосвіти була розроблена канадським ученим Маршалом Маклюеном у 1959 р. для учнів старших класів шкіл м. Торонто. До цього часу не існувало цілісної концепції і системи медіа освіти. У подальшому західна науково-педагогічна література в галузі інформаційних технологій базувалася на теоретичних концепціях, розроблених визнаними спеціалістами в цій галузі – Л. Мастерманом, К. Тайнером, К. Базелгет та ін.

Наприклад, К. Тайнер серед шляхів використання аудіовізуальних медіа в класі пропонує:

1) аналіз медіапродукції (розвиток критичного мислення), який може мати міждисциплінарний та інтерактивний характер;

2) участь у створенні навчальної медіапродукції, що передбачає спільний вибір теми, змісту, концепції, шляхів практичної реалізації проекту;

3) розробку оцінних критеріїв, що здійснюється спільно вчителями й учнями, та ін. [10, с. 87-88].

Особливої уваги зарубіжні педагоги надають фактору зацікавлення знаннями. З цією метою, наприклад, у Стенфордському дослідному центрі (США) розроблена методична концепція медіаосвіти – «навчання із захопленням». Згідно з її головною ідеєю, учні: залучені до урочних і міжпредметних творчих практичних завдань; співпрацюють; навчаються через дослідження й пошук; відповідальні за своє навчання.

Відповідно до провідних педагогічних цілей усі методи реалізації мас-медійних навчальних курсів розподіляються за:

– джерелами одержання знань: вербальні (лекція, розповідь, бесіда, пояснення, дискусія); наочні (ілюстрація і демонстрація медіа-текстів); практичні (виконання різноманітних завдань практичного характеру на матеріалі медіа);

– рівнем і різновидами пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні (повідомлення педагогом певної інформації про медіа, сприйняття і засвоєння цієї інформації аудиторією); репродуктивні (виконання учнями вправ і завдань на матеріалі медіа з метою опанування прийомами і навичками їх виконання); проблемні (проблемний аналіз фрагментів медіа-тексту з метою розвитку критичного мислення учнів); частково-пошукові чи евристичні, дослідницькі (організація пошуково-творчої діяльності школярів).

На відміну від російської школи, яка традиційно приділяє значну увагу розвитку художнього сприймання і смаку, естетичним аспектам медіакультури (Ю. Усов, С. Пензін, О. Спичкін, О. Федоров та ін.), польські медіапедагоги вважають, що більш важливий розвиток критичного мислення й уміння аналізувати медіапродукцію з різних поглядів. Так, професор Ріхард Герлах зазначає, що вчитель має навчити учнів не лише вчитися, але й умінню давати критичний аналіз тій інформації, яку він використовує. Це стосується як соціально-гуманітарних предметів, так і спеціальних.

Розвиток мислення учнів, студентів передбачає їх ознайомлення з основними цілями маніпулятивного впливу на матеріалі медіа; вияв і

показ соціально-психологічних механізмів, методів і прийомів, що використовуються авторами медіатекстів, орієнтованих на маніпуляційний ефект; з'ясування логіки авторського мислення, вияв авторської концепції, оцінку аудиторією цієї концепції медіатексту тощо [14, с. 58-64]. Близьких позицій дотримується й польська вчена Анна Б'яловонс, яка досліджує філософські аспекти інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання й самонавчання [13, с. 91-95].

Характерно, що і серед відомих українських педагогів немає однозначності в цих питаннях. Так, академік В. Кремень на поставлене ним же питання «Чого вчити», відповідає: «...ми повинні переорієнтувати навчальний процес на те, щоб стимулювати в школяра потребу і формувати вміння самостійно опановувати знаннями та використовувати інформацію..., а також навчити критично мислити» [8, с. 4]. Натомість академік І. Зязюн зазначав, що цілісну інформаційну концепцію освіти можна зреалізувати лише за допомогою синтезу, де вміння молодою людиною критично мислити діалектично б поєднувалося з розвитком емоційно-почуттєвої сфери. Більше того, вчений вважав, що «...комп'ютерна інформація може бути найцікавіше художньо оформлена, подана у формі динамічного мультимедіапродукту, але живого спілкування, коли співбесідники сприймають один одного очима, коли не лише слово, але й інтонація, жест мають значення... Суб'єкт учіння завдяки комп'ютерній програмі спілкується з незнайомими розробниками: йому відкривається «дистанційний» доступ до думок і почуттів цих людей поза «співпереживаннями». Пропонована інформація здатна пробудити думки і почуття учнів, але не здатна повернути ці стани зворотно – розробникам. Зворотний зв'язок реалізується лише формально. Управління процесом учіння, в результаті якого формуються нові знання й вміння, відбувається в автоматичному режимі» [5, с. 14].

Головною метою інформатизації загальноосвітньої та професійно-технічної школи України професор В. Биков вважає підготовку підростаючого покоління до повноцінної плідної життєдіяльності в інформаційному суспільстві, підвищення якості, доступності й ефективності освіти. Здійснення цієї мети, на думку вченого, нагально вимагає збільшення загальної вартості навчання. Це пов'язано не лише з оснащенням загальноосвітніх шкіл і професійно-технічних навчальних закладів сучасними засобами інформаційних технологій, але й із подальшим удосконаленням навчання інформатики, створенням і розвитком національної інформаційної інфраструктури, удосконаленням сис-

теми підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів тощо [1, с. 507-510]. Остання позиція, на наш погляд, особливо важлива щодо вдосконалення організації навчального процесу, отже, й підвищення рівня якості знань учнів. Пояснимо цю думку більш аргументовано.

На початку 1999 р. американський «Форум з освіти й технологій» опублікував доповідь про статус технологій й освіти у США. У доповіді наголошувалося, що школи витрачають у багато разів більше засобів на комп'ютери і їх підключення до мережі Інтернет, ніж на підготовку вчителів до використання цих високотехнологічних інструментів. Так, 87 тис. американських шкіл мають близько 6 млн. комп'ютерів (тобто майже по 70 комп'ютерів на кожну школу), майже 80% навчальних закладів мають доступ до Інтернету. Проте лише 20% американських учителів готові використовувати таку техніку на уроках, хоча формально такі курси були організовані для 78% педагогів. У вищих навчальних закладах медіа використовуються більш широко й інтенсивно. Викладачі розміщують план навчального курсу, програми, списки літератури і завдань в Інтернеті; студенти шукають там інформацію, яка стосується цього курсу, складають письмові роботи електронною поштою, використовують останню для спілкування з викладацьким складом (так звані «віртуальні години роботи»); уся бібліотечна картотека також занесена в комп'ютерну базу даних тощо.

Завдяки акценту на практичному підході в медіаосвіта США розвивається все інтенсивніше. І сьогодні вже 48 із 50 американських штатів включили медіаосвіту в програми середнього і вищого навчання [10, с. 91]. Про актуальність даної проблеми для вищої професійної і загальноосвітньої школи Польщі свідчать дослідження Г. Кедровича, С. Качора, Т. Сарлей, Ф. Шльосека, А. Сірдак та ін., у яких вчені дотримуються думки, згідно з якою лише завдяки досконалій підготовці педагога інформаційне суспільство здатне піднятися на якісно новий щабель свого соціально-економічного й культурного розвитку [6; 15; 16]. Принагідно зазначимо, що в Україні цим питанням приділяється значно менша увага. Достатньо зазначити, що певна частина українських шкіл у сільській місцевості не має жодного комп'ютерного класу, але і за їх наявності вони використовуються вкрай незадовільно, оскільки спрацьовують інертність, консерватизм, які не дозволяють учителям іти в ногу з часом, тобто грамотно користуватися сучасними інформаційними технологіями. Згідно з проведеними нами дослідженнями, у процесі викладання спеціальних предметів у системі професійно-технічної освіти України комп'ютерна техніка застосовується в межах

35%, а гуманітарних – лише на рівні 15%. Не кращою є ситуація і в деяких закладах вищої освіти.

Проте певні зрушення у цьому питанні очевидні, принаймні вони отримали наукове забезпечення. Під керівництвом професора М. Смульсона досліджуються психолого-педагогічні засади підготовки вчителів до ефективного застосування телекомунікаційних засобів у навчальному процесі. Під науковим керівництвом професора В. Олійника розроблено Концепцію дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації працівників освіти, створено навчально-науково-виробничий комплекс «Академія дистанційної освіти». Важливе значення має розроблений і впроваджений навчально-методичний комплекс для підвищення кваліфікації директорів ПТО за дистанційною формою навчання [9, с. 24–25].

Отже, новітній етап медіаосвіти характеризується розвитком нових форм представлення інформації, створенням сучасних бібліотек, модифікацією форм навчання, інноваційними структурами навчання. Розглянемо детальніше кожну цих форм. Сутність першої полягає в тому, що безпосередня «жива» або записана попередньо мультимедійна інформація передається з допомогою мережі Internet або інших телекомунікаційних засобів. Використання сучасних бібліотек дозволяє збільшити обсяг і ефективність реалізації інтелектуальних ресурсів. Мережа Internet у поєднанні з каталогами бібліотек забезпечує доступ до гігантського зібрання інформації, відкрита незалежно від відстані й часу. Зрозуміло, що такі бібліотеки не дають можливості повного доступу до інформації, яка в них зберігається, але їх роль надзвичайно вагома. Нагальною потребою є створення Internet-бібліотек з наочно структурованим наданням інформації. Для цього потрібно розробити спеціалізоване програмне забезпечення, яке полегшує викладачам і студентам пошук інформації в мережі Internet, подумати про те, яким повинен бути індивідуальний освітній простір, що включав би поряд із посиланнями на знайдені у бібліотеці джерела додаткові електронні ресурси (бази даних, моделюючі програми та ін.). Для продуктивної роботи такої бібліотеки, особливо для студентів, необхідно підготувати допоміжні сторінки, які містять оглядові та методичні матеріали, списки найбільш цінних джерел інформації (посилань Internet) із тієї чи іншої предметної галузі. Безумовно, корисно залучити не лише викладачів, але й самих студентів до підготовки таких сторінок Internet. Проте для цієї роботи вимагається певна підготовка в галузі створення Web-сторінок, яка може бути реалізована, наприклад, у курсі інформатики

при вивченні технологій Internet. Технології, які вибираються для створення бібліотеки нової форми, повинні бути достатньо універсальними, такими щоб дозволяли легко змінювати і розширювати всю систему, постійно вдосконалювати можливості роботи з інформацією для викладачів і студентів.

Навчально-методична робота викладача передбачає вихід на новий рівень за рахунок створення у співробітництві зі спеціалістами в галузі педагогіки, психології та інформаційних технологій навчальних матеріалів нового покоління, що розміщуються в мережевій бібліотеці. Співпраця зі студентами, багатоаспектність створюваної продукції (бази даних, програми моделювання, програми для вірусних лабораторій, теоретичні огляди і списки посилань на джерела Internet), можливість отримання незалежної експертизи з боку багаточисельних користувачів Internet – усе це надасть навчально-методичній роботі дійсно нової якості.

Позитивним прикладом у цьому відношенні є Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. У ньому створено розгалужену локальну мережу, яка функціонує під керуванням файлового сервера з ієрархічним доступом до інформації. Всі комп'ютери мережі під'єднані до Інтернету за допомогою двох точок через два шлюзи – Інтернет-сервери. Для підтримки електронної бібліотеки, електронного абонементу, віртуальних навчальних середовищ використовується бібліотечний сервер. На ньому розміщені Web- та Wap-сайти Університету. Поштовий номер забезпечує весь персонал необмеженою кількістю поштових скриньок, доступ до яких – у локальній мережі за допомогою програм електронної пошти, а ззовні – через Інтернет за допомогою Web-інтерфейсу [7, с. 12].

Що ж стосується нових форм навчальних занять, то нині з'явилася абсолютно нова можливість асинхронної і водночас спільної роботи студентів і викладачів у режимі віртуальних семінарів і лабораторій. Для багатьох студентів такі форми роботи більш пріоритетні, ніж традиційні, оскільки дозволяють їм повніше розкривати свої можливості, працюючи за зручним для них графіком. Цьому активно сприяють створені дистанційні програми, курси, електронні посібники, розроблені за кредитно-модульною системою, система тестового контролю тощо [3; 6; 11]. Принагідно зазначимо, що програми дистанційної освіти, як правило, спрямовані на організацію максимально широкого доступу до неї з нечіткими вимогами до якості навчання. Чого ж варто очікувати від такої програми для створення передумов удосконалення

якості порівняно з традиційними формами навчання? Спробуємо відповісти на це питання, базуючись на таких аргументах.

Збільшення кількості тих, хто навчається, повинно виправдовувати вкладені у програму віртуальної освіти засоби, оскільки для дистанційного навчання навіть малої групи учнів вимагатимуться додаткові (порівняно з традиційною формою) умови. Важливо, щоби така програма, узгоджена з технологіями, що використовуються, і відповідними структурами процесу навчання і вартості, відповідала певній кількості студентів, а витрачені засоби сприяли створенню освітнього простору, який перевищують за своїми можливостями потенціал традиційного університету.

Також важливо, щоби у роботі зі студентами використовувалися методи навчання, які активізують їх ставлення до матеріалу, що вивчається, й орієнтували їх на обговорення в режимі віртуальних семінарів, переписку електронною поштою з викладачем і студентами. Повинні бути вироблені чіткі єдині для всіх викладачів і дисциплін, що вивчаються, критерії знань. Тестова система оцінки, що використовується в дистанційному навчанні, є недосконалою. Повинні оцінюватися також і самостійність, і активність студента. При підсумковому тестуванні важливо налагодити поточну перевірку знань із допомогою спеціальних засобів, доступних для роботи у будь-який час. Це допоможе забезпечити зворотний зв'язок із викладачем.

Добре, якщо студенти матимуть чітке уявлення про те, що вимагається саме від них для отримання якісної освіти. Якщо вони думають, що достатньо слухати в запам'ятовувати інформацію, то для викладача це сигнал: потрібна допомога, треба змінити цю установку, спонукаючи студентів до активного учіння. Без дотримання цієї умови жодні зусилля, які застосовуються з метою удосконалення якості освіти, не дадуть позитивних результатів. Такий підхід можливий, якщо розроблені й використовуються спеціалізовані програми моделювання, призначені для проведення ділових ігор або обчислювальних експериментів, реалізації інших технологій, які дорого коштують, і програмних продуктів. Але і в цьому випадку варто керуватися принципами їх використання, згідно з якими при збереженні високої якості навчання можна забезпечити його доступність.

Інформація про існування навчальних ресурсів повинна бути доведена до відома всіх осіб, для яких такі ресурси можуть становити інтерес, у тому числі для представників інших закладів. Спільна розробка спеціалізованих ресурсів викладачами і вченими, що репрезентують декілька навчальних закладів, значною мірою забезпечує інформованість усіх зацікавлених сторін.

Ведучи мову про інноваційні структури освіти, зазначимо, що сьогодні для надання освіти додаткових можливостей існуючі структури повинні бути підсилені телекомунікаціями. Особливо це стосується педагогічних закладів, діяльність яких є мета-діяльністю, оскільки вони готують фахівців, покликаних навчати і виховувати наступні покоління, отже, мають відповідну специфіку [12]. Розвиток освітніх телекомунікацій утворює у педагогічному закладі відповідне комп'ютерне середовище, де безпосередньо відбувається самостійна пізнавальна діяльність суб'єкта навчання. Саме в ньому здійснюється пошук, перетворення інформації, набуваються нові особистісні цінності в автономній чи сумісній діяльності, що прямо не регулюється педагогом. Як зазначає академік І. Зязюн, самостійна пізнавальна діяльність у дидактичному комп'ютерному середовищі можлива у двох формах – автономній (особистісній) і кооперативній (колективній). Автономність у даному випадку розуміється не як ізолюваність, а як свобода цілепокладання і розподілу уваги між різними цілями, виокремлення основних цілей, як нерегламентована вибірковість поведінки.

Кооперативна діяльність із розподілом ролей може мати високий рівень самостійності за умови, що будуть чітко розмежовані стадії сумісної та індивідуальної діяльності. Діяльність у колективному проекті має високий рівень самостійності, якщо при сумісному обговоренні умов і стратегії пошуку встановлені правила взаємодії, узгоджений порядок обміну інформацією, проведена декомпозиція завдання, розподілені ролі та кожному виокремлено самостійний розділ дослідження. У цьому випадку кожен працює автономно, а його рішення є частиною загального [5, с. 17].

Правильна цінова політика, безумовно, сприяє зростанню доступності освіти за рахунок, наприклад, зниження плати за навчання, додаткового набору студентів і диференційованої оплати окремих курсів, що залежить як від успішності, так і від загальної кількості дисциплін, що вивчалися раніше, тощо.

Тим, хто навчається, треба дати право вибору найбільш доступних і зручних форм навчання. Не варто думати, що традиційна лекційна форма забезпечує кращий розвиток комунікативних навичок, ніж дистанційна. Крім того, ця форма позбавляє можливості повторного вивчення змісту лекції, водночас технології дистанційного навчання передбачають відеозапис лекцій, дозволяють прослуховувати їх у зручний час, при необхідності багаторазово повертатися до потрібних місць. За умов, коли студенти денної форми навчання поєднують на-

вчання з роботою, надання їм такої можливості, безумовно, сприяло б доступності освіти.

Вартість і відповідно доступність освіти значною мірою залежать від правильної стратегії придбання, розробки й використання програмного забезпечення навчального процесу. Якісна освіта повинна орієнтуватися на технології завтрашнього дня, і саме їм варто віддавати пріоритет і робити основою для поширення продуктів універсального значення (електронних таблиць, систем управління базами даних), що виготовляються великими фірмами, а не купувати старі розробки інших закладів. Зазначимо, до речі, що останні, зазвичай, потребують постійної технічної підтримки розробника і морально старіють ще до того, як вдається налагодити їх постійне функціонування.

Ілюструючи можливості пропонованого підходу до розв'язання проблеми забезпечення якісної та доступної освіти, зупинимося на досвіді, накопиченому у Житомирському державному університеті імені Івана Франка, де значного поширення отримали різноманітні форми організації навчального процесу, в яких комбінуються переваги традиційного денного і дистанційного навчання. Можна виокремити такі напрями вдосконалення вищої освіти:

- в університеті здійснюється фінансування роботи, необхідної для формування основ віртуальної освіти (утворення навчально-методичних комплексів, електронних підручників, розвиток видавничої бази, розробка нових форм і методів навчання), що сприяє формуванню освітнього простору з більш широкими можливостями отримання порівняно з традиційним;

- бібліотека університету поряд із використанням електронного каталогу пропонує також електронні видання з багатьох напрямів;

- для студентів пропонуються нові методи навчання, які сприяють удосконаленню його якості; здійснюється робота щодо впровадження на навчальному Web-сервері системи адаптивних тестів, які забезпечують реалізацію сучасних вимог до організації автоматизованого контролю знань;

- організуються телемости з використанням відеоконференцзв'язку зі спорідненими навчальними закладами в Україні й інших країнах.

Значний досвід використання в навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій вже не перший рік презентує Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (ХГПА). Осередками інформатизації в академії стали випускові кафедри. Розроблена на кафедрах система електронної тарифікації та контролю навчального наван-

таження викладачів протягом тривалого часу працює у ХГПА. Активно використовуються хмарні технології для оприлюднення навчальних матеріалів. Викладачі публікують тексти лекцій, презентації та відео, які студенти можуть переглядати у будь-який час. Працює пілотний проект моніторингу оцінок студентів, який також базується на використанні хмарних технологій і має на меті контроль успішності студентів закладу. В закладі створено локальну інформаційно-комунікаційну мережу із доступом до мережі Інтернет для здійснення навчального процесу за дистанційною формою. Для проведення навчальних занять використовуються мобільні мультимедійні комплекси, різноманітні види та платформи дистанційного навчання: Viber, Skype, Messenger, email, Telegram, Google Classroom, Майстер-Тест, Zoom Video Communications, освітній інтернет-блог, онлайн-платформа EdEra та ін.

В закладі розроблено та діє положення «Про дистанційну форму навчання», яке затверджене вченою радою; створено методичні рекомендації щодо розроблення та використання технологій дистанційного навчання в освітньому процесі; науково-педагогічні працівники постійно підвищують свою кваліфікації під час вебінарів «Використання сервісу Zoom для проведення дистанційного навчання», «Онлайн-тести «На Урок» для дистанційної роботи»; партнерських курсів «Онлайн-сервіси для вчителів» на Національній онлайн-платформі з цифрової грамотності тощо.

Використовуючи платформу Zoom, відбуваються онлайн засідання кафедр, адміністрація моніторить та координує роботу усіх підрозділів академії; викладачі обмінюються досвідом використання різних видів та платформ дистанційного навчання у роботі зі студентами під час онлайн-семінарів «Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: особливості організації навчального процесу за дистанційною формою навчання; основні види та призначення платформ дистанційного навчання», а працівники навчально-методичного відділу створюють інструкції з користування різними сервісами. Так, викладачам кафедр запропоновано моделі, якими можна скористатися, щоб перевести в онлайн формат такі знайомі нам форми роботи як лекція, семінар та лабораторна. Запропоновані алгоритми допомагають створити ефективну комбінацію самостійної роботи та онлайн зустрічей з студентами в реальному часі, що в багатьох випадках значно підвищує навчальний ефект.

Стало вже традиційним створення дистанційних курсів навчальних предметів як важливих елементів дистанційного навчання. В процесі

навчання студентів курси можуть змінюватися і доповнюватися, а кожний викладач має змогу сам вирішувати, як буде виглядати дистанційний курс і які мультимедійні елементи в ньому будуть застосовуватися.

В академії продовжується систематична робота зі створення електронної картотеки періодичних видань та науково-методичної літератури з проблем освіти. Інформаційно-методичні центри кафедр підключено до внутрішньої мережі електронної бібліотеки.

Незважаючи на те, що менталітет студентів постійно змінюється і вони все глибше усвідомлюють свою долю відповідальності та потребу в отриманні якісних знань, на викладачів чекає подальша робота щодо формування активного ставлення молоді до самостійного здобуття знань.

Отже, можливим є різноманітне бачення того, як використовувати сучасні інформаційні технології для підвищення якості та доступності освіти. Існує спрощене, але, на жаль, поширене уявлення, що все вирішує впровадження інформаційних і телекомунікаційних технологій, яким приписується дивовижна сила. У цьому випадку суспільству пропонується просте рішення: достатньо забезпечити навчальні заклади комп'ютерами і засобами телекомунікацій, щоб освіта як за порухом чарівної палички стала якісною, доступною і дешевою. Проте найкращі сучасні технології, що застосовуються викладачами і студентами, без адекватної реорганізації навчально-виховного процесу здійснюють деморалізуючий вплив і, просто кажучи, є марнотратними. За своєю сутністю це те саме, що привести малограмотну людину й очікувати, коли вона навчиться добре читати й орієнтуватися в книгах.

Ті, які наполягають на використанні інформаційних технологій, вважають, що з їх допомогою можна зробити освіту більш доступною, що навіть можливі втрати зможуть підвищити якість освіти, але для обмеженого, найбільш підготовленого контингенту студентів. На нашу думку, керуючись пропонованими нами принципами впровадження інформаційних і телекомунікаційних технологій, можна покращити якість і розширити доступ до освіти за рахунок інтеграції вчених, викладачів, студентів і ресурсів у межах віртуального освітнього простору. Зрозуміло, що розв'язання цього завдання вимагає тривалого часу і творчого підходу.

Не можна залишати поза увагою проблему посилення відповідальності самого студента за результати навчання в ситуації, коли йому надається велика кількість можливостей вибору різноманітних форм навчання, необхідної інформації за умов дефіциту часу. За такої ситу-

ації важливо допомогти тим, хто навчається, правильно організувати режим навчальної діяльності з урахуванням індивідуальних здібностей і можливостей кожного.

Зрозуміло, що розв'язання проблем, які виникають, стає можливим за умов, якщо головні завдання будуть розв'язуватися всіма організаційними структурами навчального закладу, а не ізольованою групою спеціалістів. Очевидно, це і є однією з основних проблем, справитися з якою можливо за ситуації задоволення нагальної потреби всіх учасників навчально-виховного процесу щодо забезпечення якісної і доступної освіти.

Література

1. Биков В. Ю. Інформатизація загальноосвітньої і професійно-технічної школи України: концептуальні засади і пріоритетні напрями. *Професійна освіта: педагогіка і психологія* / За ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, Н. Ничкало, І. Вільш. Ченстохова ; Київ, 2003. № 4. С. 501–515.
2. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. С. 92.
3. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях : Навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної педагогічної освіти. Вінниця: ООО «Планер», 2005. 366 с.
4. Дистанційне навчання. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Дистанційне_навчання.
5. Зязюн І. А. Особливості педагогічної дії в комп'ютерному середовищі. *Збірник наукових праць*. Львів : ЛДУ БЖД, 2006. С. 3–8.
6. Кедрович Г. Теория и практика использования компьютерных технологий в общеобразовательных и профессиональных учебных заведениях Польши / Пер. с польского Г. А. Цисовской. К.: Вища школа, 2001. 355 с.
7. Козяр М. М. Інформаційно-телекомунікаційні технології в системі професійної підготовки фахівців цивільного захисту. *Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : Збірник наукових праць. Львів : ЛДУ БЖД, 2006. С. 6–13.
8. Кремень В. Г. Інформаційно-телекомунікаційні технології в освіті й формування інформаційного суспільства. *Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : Збірник наукових праць. Львів : ЛДУ БЖД, 2006. С. 3–6.
9. Ничкало Н. Г. Ключові напрями педагогічних досліджень з проблем використання інформаційно-телекомунікаційних технологій. *Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : Збірник наукових праць. Львів : ЛДУ БЖД, 2006. С. 21–29.
10. Новикова А. А. Медиаобразование в англоязычных странах. *Педагогика*. 2001. № 5. С. 87–91.

11. Стефаненко П. В. Дистанционное обучение в высшей школе : монография. Донецк : ДонНТУ, 2002. 400 с.
12. Федоров А. В. Специфика медиаобразования студентов педагогических вузов. *Педагогика*. 2004. С. 43–51.
13. Białowas A. Filizyczne aspekty wykorzystywania informacyjno-komunikacyjnych technologii w procesie kształcenia i samokształcenia. *Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : Збірник наукових праць. Львів : ЛДУ БЖД, 2006. С. 91–95.
14. Gerlach R. Technologie informacyjne w pracy nauczycieli przedmiotów zawodowych. *Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : Збірник наукових праць. Львів : ЛДУ БЖД, 2006. С. 58–65.
15. Kaczor S., Sarleja T. Z. Kształcenie nauczycieli akademickich dla społeczeństwa informacyjnego. *Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : Збірник наукових праць. Львів : ЛДУ БЖД, 2006. С. 34–38.
16. Szlosek F. Kształcenie zawodowe w socjoekonomicznym modelu rozwoju człowieka. *Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : Збірник наукових праць. Львів : ЛДУ БЖД, 2006. С. 49–52.